

PRILOZI ZA POVIJEST FONDOVA DRUGE AUTRIJSKE UPRAVE KOJI SE ČUVAJU U DRŽAVNOM ARHIVU U PAZINU

*Pro captu lectoris habent sua fata libelli*¹

Iva GRDINIĆ
Državni arhiv u Pazinu,
Pazin, Vladimira Nazora 3
iva.grdinic@dapa.hr

UDK 930.251(497.571Pazin)“1814/1918“

Stručni rad

<https://doi.org/10.31726/via.27.2>

Rad se bavi dokumentiranim arhivističkim postupcima koji su provođeni u Državnom arhivu u Trstu (*Archivio di Stato di Trieste*), primopredajom gradiva kotarskih upravnih tijela i s njima povezanih tijela iz razdoblja Druge austrijske uprave te prvim fazama njegove obrade u Državnom (tada Historijskom) arhivu u Pazinu. Pritom rekonstruira pokidane evidencijske veze između današnjih fondova i njihovih povijesnih struktura te ukazuje na etape i metodologiju proučavanja i obrade gradiva, što je rezultiralo strukturama fondova i sačuva-nošću fondova kakve imamo danas.

Ključne riječi: Druga austrijska uprava na području Istre (1814. – 1918.), Talijanska uprava na području Istre (1918. – 1943.), Državni arhiv u Pazinu, povijest arhivskih fondova, arhivske evidencije, opći inventar, knjiga akvizicija, arhivistička obrada i sređivanje

Keywords: Second Austrian Administration in Istria (1814 - 1918), Italian Administration in Istria (1918–1943), State Archives in Pazin, history of archival holdings, archival records, general inventory, book of acquisitions, archival processing and arrangement

Parole chiave: Seconda amministrazione austriaca in Istria (1814 – 1918), Amministrazione italiana in Istria (1918-1943), Archivio di Stato di Pisino, storia dei fondi archivistici, registrazioni archivistiche, inventario generale, libro di acquisizioni, elaborazione e sistemazione archivistica

UVOD

U Državnom arhivu u Pazinu (dalje: DAPA) pohranjeno je vrijedno i intenzivno korišteno gradivo kotarskih upravnih tijela i s njima povezanih tijela iz razdoblja Druge au-

¹ Terencijan Maur, *De litteris, de syllabis, de metris*, vers 1286. Stih s prijevodom dostupan na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=60924> (pristupljeno 18. 5. 2020.).

strijske uprave.² Danas je ono, sukladno suvremenim arhivističkim standardima, najvećim dijelom detaljno arhivistički obrađeno i opisano. Iako se u inventarima fondova austrijske kotarske uprave s područja Pazina, Poreča i Labina danas nalaze i opisi povijesti arhivskog gradiva, još nije napravljen sustavan opis onog dijela povijesti koji ovi fondovi dijele i koji je najmanje dokumentiran u suvremenim obavijesnim pomagalima, a odnosi se na arhivističku obradu od prestanka djelovanja talijanskih potprefektura, koje su čuvala gradivo austrijskih prednika s istoga područja preko njegove pohrane i obrade u Državnom arhivu u Trstu (*Archivio di Stato di Trieste*, dalje AST) do primopredaje i posljednje obrade u Historijskom (danas Državnom) arhivu u Pazinu.

SKRBNISTVO DRŽAVNOGA ARHIVA U TRSTU (1927. – 1961.)

U fondu Prefektura Istre u Puli³ čuvaju se dokumenti nastali u razdoblju od prosinca 1926. do srpnja 1927. koji se općenito odnose na rasformiranje potprefektura u Kopru, Lošinj, Pazinu, Poreču i Rovinju. U sklopu tih je predmeta pohranjena i korespondencija u svezi s odlukom talijanskoga Ministarstva unutarnjih poslova (*Ministero dell'Interno*) o ukidanju istarskih potprefektura i pohrani povijesno relevantnoga gradiva koje se pri njima čuvalo u AST-u. Gradivo je odneseno s područja Istarske provincije (*Provincia dell'Istria*) u prvoj polovici 1927. godine, po ukidanju potprefektura, te je u razdoblju od 1927. godine do 1961. pohranjeno u AST-u, gdje se čuvalo sve do studenoga 1961., kada je, u drvenim kovčezima te uglavnom u stanju u kakvom se nalazilo i 1927. godine, predano jugoslavenskim vlastima, odnosno hrvatskim i slovenskim arhivima.

Predmeti Prefektura Istre u Puli (*Prefettura dell'Istria a Pola*) sadržavaju detaljnu korespondenciju i popise te pokazuju da su se, nakon ukidanja talijanskih potprefektura, koje su bile imatelji gradiva i skrbnici i o gradivu svojih austrijskih funkcionalnih prednika (kotarskih komesarijata i kotarskih kapetanata), svi dogovori u svezi s provedbom poslova preuzimanja i zbrinjavanja gradiva odvijali između ureda ravnatelja tršćanskoga arhiva Felicea Perronija i prefektova ureda (*Gabinetto*), koji je operativni dio poslova povjerio *Commissione reale per l'Amministrazione straordinaria della Provincia d'Istria*. Perronijevi dopisi predstavljaju podroban izvor podataka o pregledu gradiva, evidentiranju i procjeni njegova povijesnoga značaja te o izlučivanju, odnosno preuzimanju u AST.

U dopisu od 19. siječnja 1927. Perroni obavještava istarskoga prefekta da se u gradivu koje je bilo pohranjeno u potprefekturama nalazi povijesno vrijedno gradivo kotarskih

² Josip KOLANOVIĆ – Vida PAVLIČEK, *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2006., str. 462–463, 465–466 i 512. Radi se o gradivu fondova koji su tijekom svoje povijesti u DAPA bili evidentirani, a onda i citirani pod različitim oblicima naziva, s različitim rasponom godina gradiva koje sadrže te sve do 2000-ih godina i bez standardiziranog oblika signature. U današnjem evidencijskom sustavu DAPA-a ti fondovi pripadaju klasifikacijskim skupinama A.1.7.4. *Druga austrijska kotarska uprava (1813. – 1918.)*, A.3.2.2 *Talijanska pokrajinska uprava (1918. – 1943.)* i A.3.2.4. *Talijanska kotarska uprava (1918. – 1943.)*, te arhivskim zbirkama pod klasifikacijskim oznakama L.1.9. *Tiskovine* i L.1.10. *Ostalo*.

³ Arhivski fond HR-DAPA-55 Prefektura Istre u Puli (*Prefettura dell'Istria a Pola*), 1923. – 1943. [1943-1945.]: Godina 1927., Kat. III, fasc. 1. Predmet br. III-1-3 Ukidanje potprefektura – smještaj arhiva (*Soppressione Sottoprefetture – destinazione archivi*). Kutija br. 56 (dalje: HR-DAPA-55; 1927: III-1).

kapetanata u Pazinu i Poreču, a u dopisu od 2. veljače iste godine javlja kako je dobio odobrenje od Ministarstva unutarnjih poslova da pregleda arhivsko gradivo potprefektura u Kopru, Poreču, Pazinu i Lošinju te odabere gradivo koje će biti preuzeto u tršćanski arhiv pa stoga moli da ga se obavijesti gdje je to gradivo smješteno.

U dopisu od 21. veljače Perroni nadalje obavještava Prefekturu da ga je u svezi s pohranom povijesnoga i arhivskog nasljeđa Istarske provincije Ministarstvo unutarnjih poslova ovlastilo da obavi pregled gradiva koje se nalazi u prefekturama kako bi utvrdio opće stanje arhivskoga gradiva i njegovu važnost, potom da je od prefekta dobio obavijest kako je to gradivo i dalje pohranjeno u sjedištima ukinutih potprefektura te da su za njegovu skrb zaduženi tamošnji uredi javne sigurnosti (*uffici di pubblica sicurezza*).

Perroni poziva provincijsku administraciju da mu pruži neophodnu pomoć pri pregledu registratura i osigura pokriće troškova u svezi s preuzimanjem i prijevozom arhivskoga gradiva u AST. U istom se dopisu napominje kako je već odrađen pregled u sjedištu ukinute koparske prefektore. Dopis sadrži i osvrt na kapacitete za prihvatanje gradiva, pa se napominje da tršćanski arhiv još uvijek ne raspolaze dovoljnom količinom prostora i opreme za prihvatanje velike količine arhivskoga gradiva te da su zatraženi dodatni prazni prostori, koji bi bili dostatni da se u njih smjeste i gradivo istarskih kapetanata, a posebno onoga u Pazinu.

Uslijed manjka kapaciteta za prihvatanje gradiva ravnatelj tršćanskoga arhiva navodi da će se poslovi preuzimanja privremeno koncentrirati samo na gradivo koparskoga kapetanata, koje je osobno inventarizirao, a da će se pri imateljima u Pazinu, Poreču i Malom Lošinju obaviti samo pripremni poslovi.⁴

O izvršenju poslova pregleda, vrednovanja i odabira te inventarizacije odabranoga arhivskog gradiva AST je izvijestio Ministarstvo u ožujku (za Poreč⁵) i travnju (za Pazin⁶ i Lošinj⁷).

U pregledu pismohrana u Poreču i Pazinu inventarizirano je gradivo nastalo radom austrijskih kotarskih upravnih i upravno-pravosudnih tijela (komesarijati, kapetanati, preture, poglavarstvo), s pridruženim vijećima i komisijama (kotarska komisijama za potporu, kotarskim školskim vijećima), te gradivo nastalo u razdoblju uspostave talijanske administracije (civilni komesarijat), odabrano za preuzimanje u AST.

Prilikom pregleda izrađeni su i prijedlozi za izlučivanje znatne količine općih spisa prethodno navedenih tijela. Njima su priloženi i danas za povijest suvremenih fondova vrlo

⁴ Navedeni Perronijevi dopisi dio su podcjeline unutar predmeta navedenoga u prethodnoj bilješci, a registrirani su kao: III-1-3/1 Archivi delle Sottoprefetture dell'Istria. Perronijev Inventar gradiva pohranjenoga u prostorijama ukinute koparske prefektore (*Inventario dell'Archivio della soppressa Sottoprefettura di Capodistria*) čuva se unutar podcjeline III-1-3/2 Arhiv ukinute koparske potprefektore (*Archivio della soppressa Sottoprefettura di Capodistria*).

⁵ HR-DAPA-55; 1927: III-1-3/4 Arhiv ukinute Potprefektore u Poreču (*Archivio della soppressa Sottoprefettura di Pisino*).

⁶ HR-DAPA-55; 1927: III-1-3/5 Arhiv ukinute Potprefektore u Pazinu (*Archivio della soppressa Sottoprefettura di Pisino*).

⁷ HR-DAPA-55; 1927: III-1-3/3 Arhiv ukinute Potprefektore u Lošinju (*Archivio della soppressa Sottoprefettura di Lussinpiccolo*) sadrži i popis (*Elenco degli atti e registri dell'archivio del Capitanato distrettuale di Lussino – tuttora esistenti*).

važni popisi gradiva predloženoga za izlučivanje, koji navode kriterije odabiranja te omogućuju djelomičan uvid u organizaciju pismohrane porečkih austrijskih kotarskih tijela, odnosno prvobitni red. Uz količinu svežnjeva izdvojenog gradiva iz registraturne cjeline općih spisa navode se funkcionalne/sadržajne/klasifikacijske cjeline (*serie*) s rasponom godina.

U srpnju 1927. AST je prenio Kabinetu Prefektуре Istre u Puli obavijest da je Glavna uprava za građanske poslove Ministarstva unutarnjih poslova (*Ministero dell'Interno, Direzione Generale dell'Amministrazione Civile*), na temelju odluke talijanskoga arhivskog vijeća (*Giunta del Consiglio Superiore per gli Archivi del Regno*), prema postavljenom prijedlogu (popisu) odobrila izlučivanje i uništenje gradiva iz pismohrana ukinutih potprefektura u Poreču i Pazinu.⁸

Do sredine 1927. godine gradivo je bilo otpremljeno u AST, a podatke o preuzetom gradivu Felice Perroni prvi je put objavio 1933. godine u Općem inventaru Državnoga arhiva u Trstu.⁹ Objavljeni podatci, međutim, ne uključuju podatke o izaspisima, odnosno o preuzetom gradivu civilnih komesarijata u Poreču i Pazinu, nastalom u razdoblju od 1919. do 1922. godine.

Pismohrana ukinute potprefektуре u Poreču

Po saznanju da će se gradivo pohranjeno u pismohrani ukinute Potprefektуре u Poreču uskoro otpremiti u tršćanski arhiv, u komunikaciju Kabineta Potprefektуре Istre u Puli s AST-om, koji je bio ovlašten provesti proces preuzimanja arhivskoga gradiva, uključila se kao zainteresirana strana i uprava Gradskoga muzeja u Poreču (*Museo civico del Parentino*), odnosno Istarsko društvo za arheologiju i domovinsku povijest (*Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*), ponudivši svoje prostore za smještaj gradiva, uz obećanje da će o njemu skrbiti s iznimnom pažnjom te ga »ljubomorno« čuvati.¹⁰

Felice Perroni u najkraćem je roku oštro otklonio mogućnost udovoljavanja tom zahtjevu, pozivajući se i na odredbe talijanskoga zakona o državnim arhivima koji regulira

⁸ U istovrsnim dopisima od 9. srpnja koji se odnose na izlučivanje gradiva u Poreču (podcjelina III-1-3/4) i Pazinu (podcjelina III-1-3/5) citira se dio odobrenja Ministarstva od 3. srpnja 1927., br. 8773/40258: »Giusta il parere espresso dalla Giunta del Consiglio Superiore per gli Archivi del Regno, si autorizza ai termini dell'art. 69 del R:D: 2 ottobre 1911 NR.1163 scarto delle scritture della soppressa Sottoprefettura di Parenzo indicate del unico elenco, avvertendo che la cessione alla Croce Rossa Italiana delle scritture stesse è subordinata al vincolo della macerazione.«

⁹ Felice PERRONI, *Inventario Generale delle carte conservate nel R. Archivio di Stato di Trieste e nella Sezione d'Archivio di Stato di Fiume con note storico-archivistiche*, R. Archivio di Stato di Trieste, Trieste, 1933., str. 44–45.

¹⁰ HR-DAPA-55; 1927: III-1-3/4. U dopisu od 21. ožujka 1927. ravnatelj Muzeja Benedetto Marchese de Polesini piše Prefekturi: »La Direzione del Museo pregherebbe Codesta Onorevole Carica, di voler assegnare al Museo stesso l'Archivio. Prometendo di tenerlo in perfetto ordine e di conservarlo gelosamente. E tanto più lo domanda perchè nel Museo stesso trovasi già il ricco Archivio del Comune di Parenzo, che proprio adesso si sta mettendo all'ordine.«

stvarnu nadležnost državnih arhiva te javnu dostupnost arhivskoga gradiva nastaloga radom tijela civilne i vojne uprave, i na Ministarstvo, kao nadređeno tijelo.¹¹

AST je proveo sve pripreme postupke, dokumentirajući pritom gradivo odabrano za izlučivanje, odnosno preuzimanje u četirima popisima.

Prvi (*Elenco degli atti dell'archivio generale del cessato I.R. Capitanato Distrettuale di Parenzo, che si propongono per lo scarto*) sadrži popis gradiva za koje je posljedično bilo izlučeno:

<i>Motivi della proposta eliminazione</i>	Serie di atti	<i>Anni</i>	<i>Buste</i>
<i>Si propongono per lo scarto, trattandosi di serie di atti, in parte incomplete e frammentarie, che per il rispettivo contenuto si ritengono oramai di nessun interesse sia per gli studi che per la pubblica amministrazione.</i>	AFFARI INTERNI D'UFFICIO (Rimunerazioni, trasferimenti e uniformi degli impiegati – Spese d'ufficiorario di servizio ecc)	1831-1900	N. 17
	AFFARI MILITARI (Elenchi iscritti di leva – Rientanti – Esoneri e Riforme – Richiami – Contravvenzioni – Tassa militare ecc)	1838-1900	N. 143
	AFFARI SANITARI (Levatrici – Medicinali gratuiti – Malattie contagiose – Vaccinazione – Malattie mentali – Ospedali – Cimiteri – Seppellimenti – Annunci di morte – Rasse medicinali – Veleni – Rapporti periodici sanitari ecc.)	1868-1915	N. 107
	AFFARI VETERINARI (Epizootie – Visite carne macellata – Disinfezioni – Contravvenzioni veterinarie – censimento bestiame ecc)	1868-1915	N. 70
	AFFARI DI AGRICOLTURA (Taglio boschi – Contravvenzioni forestali – Guardie campestri – Licenze e contravvenzioni uccellazione e macellazione – Provvedimenti contro la fillossera e la peronospora ecc.)	1865-1915	N. 41

¹¹ HR-DAPA-55; 1927: III-1-3/4 U dopisu od 26. ožujka 1927. godine Perroni odgovara Prefekturi: »In Relazione alla domanda della Direzione del Civico Museo d'arte di storia patria di Parenzo di cui la Nota sopracitata di codesta R. Prefettura (...) costituisce (...di atti...) che evidentemente debbono essere conservati da Uffici governativi; nonchè, nella parte storico-politica, documenti riservati di data recente, provenienti anche dalle nostre Autorità civili e militari dei primi tempi dell' armistizio, i quali non sembra opportuno siano affidati alla custodia di Istituto non governativo, tenuto conto delle norme sulla pubblicità degli atti di carattere politico, stabilite dagli articoli 77-80 del R.D. 2 Ottobre 1911 No. 1163. Comunque codesta R. Prefettura potrà sentire in proposito il superiore Ministero dell'Interno per le sue competenti decisioni.«

	AFFARI DI FINANZA (Atti e Ruoli: Imposta fondiaria e casatico – Imposta sulla rendita – Imposta ereditaria – Imposta personale. Affari Sali e Tabacchi – Lotto – Tasse varie ecc.)	1831-1915	N. 103
	AFFARI SCOLASTICI (Tasse e multe scolastiche – Esoneri scolastici – Conferenze maestri – Premi e sussidi – Orari scolastici – Distribuzione gratuita libri – Elenchi assenze scolastiche ecc.)	1868-1910	N. 93
	GENDARMERIA (Rapporti settimanali)	1868-1915	N. 51
	REGISTRI VARI (Registri Tassa militare – Registri permessi di caccia – Registri permessi porto di arme – Registri contravvenzioni – Registri posta).	1860-1918	N. 47
Si propongono per lo scarto sentito il locale di P.S., il quale dichiaro che le controindicate schede non presentano alcuna utilita per il servizio di polizia giudiziaria.	SCHEDE O ESTRATTI PENALI (Strafkarte) dei condannati pertinenti all'ex Distretto politico di Parenzo.	- 1918	N. 16

Totale 688 Buste e Volumi.

U dopis od 22. ožujka 1927., kojim su dostavljeni popisi gradiva u prostorijama porečkoga Ureda za javnu sigurnost, Perroni je uključio opsežniju opasku u svezi s vrednovanjem administrativnoga, povijesnog i nacionalnog značaja gradiva: »Il materiale da me proposto per la conservazione comprende le varie serie di atti di importanza amministrativa (...), nonchè quelle di interesse storico-politico (atti riservati e di polizia) che è stata mia particolare cura di rintracciare, giacchè la città di Parenzo, quale sede sotto il cessato regime, dell'Amministrazione provinciale, fu il centro dell'irredentismo istriano e delle lunghe lotte sostenute da quella nobilissima Provincia per la difesa della nazionalità e della cultura italiana contro l'oppressione absburgica e l'invadezza slava, e diede fra le città istriane, il maggiore contributo di volontari e di fuorusciti nella grande guerra di liberazione.«¹²

Gradivo odabrano za preuzimanje popisano je u zasebnim popisima po registraturnim cjelinama.¹³ Ovako popisano gradivo bilo je u neizmijenjenu obliku predano 1961. godine Jugoslaviji, uz popise u puno skraćenijem i neinformativnijem obliku.

¹² HR-DAPA-55; 1927: III-1-3/4.

¹³ Sadržaj se svih dalje navedenih popisa gradiva preuzetoga iz pismohrana u Poreču i Pazinu donosi u sažetom (sumarnom) prikazu. Izvorni, vrlo pregledni, popisi uz popisne (redne) brojeve koji označavaju brojeve fizičkih jedinica, navode najopćenitiju sadržajnu odrednicu (naziv dokumentacijske cjeline) i podatke o vremenu nastanka gradiva u svežnju ili knjizi.

Taj, dakle, drugi (*Elenco degli Atti e Protocolli Presidiali e Riservati dell' I.R. Commissariato Distrettuale e dell' I.R. Capitanato Distrettuale e degli Atti Riservati del R. Commissariato Civile di PARENZO*) sadrži popis prezidijalnih i povjerljivih spisa, a u talijansko-jugoslavenskoj primopredajnoj dokumentaciji iz studenoga 1961. obuhvaćeno je popisom nazvanim samo *Elenco 15*:

1	<i>Circolari e normali</i>	1821
2-3	<i>Atti Presidiali Commis. Distrettuale</i>	1829/1831
4-5	<i>Atti Riservati [Commis. Distrettuale]</i>	1832/1834
6-10	<i>Atti Presidiali [Commis. Distrettuale]</i>	1836/1841
11	<i>Normali [Commis. Distrettuale]</i>	1842
12-18	<i>Atti Presidiali [Commis. Distrettuale]</i>	1856/1868
19-31	<i>Atti Presidiali Capitanato Distrettuale</i>	1871/1916
32-33	<i>Manifesti e Proclami</i>	1914-1918
34	<i>Ritratti Generali A.U.</i>	
35	<i>Relazioni e Protocollo atti riservati dall' anno 1911 del Commissariato Civile di Parenzo.</i>	1918-1919

Treći (*Elenco Indici e Protocolli archivio generale del capitanato distrettuale di Parenzo*) sadrži popis uredskih evidencija (urudžbenih zapisnika i njihovih kazala) za registraturnu cjelinu općih spisa u ukupnoj količini od 142 knjige, nastale u razdoblju od 1844. do 1921. godine, a u primopredajnoj je dokumentaciji iz studenoga 1961. obuhvaćeno popisom nazvanim *Elenco 16A i 16B*.

Četvrti (*Elenco degli atti dell' archivio generale dell' I.R. Commissariato Distrettuale e dell' I.R. Capitanato Distrettuale di Parenzo*) sadrži popis općih spisa, a u primopredajnoj je dokumentaciji iz studenoga 1961. obuhvaćeno popisom nazvanim *Elenco 17*:

1	<i>Affari amministrativi vari</i>	1816
2	<i>Affari di culto</i>	1823
3	<i>Patronato Chiesa cattedrale di Parenzo</i>	1842
4	<i>Facoltà del Capitolo collegiale di San Lorenzo</i>	1840-1849
5	<i>Strada di San Lorenzo</i>	1846
6	<i>Affari di culto</i>	1857
7	<i>Affari di polizia</i>	1859-1869
8	<i>Piano del vecchio Quietò</i>	1867
9	<i>Affari ecclesiastici</i>	1869
10-218	[godišta spisa, prema kategorijama D, E, F, G, H, I, L]	1871/1918
219	<i>Mobilizzazione</i>	1918
220	<i>Atti Commissariato Civile di Parenzo</i>	1918
221	<i>Idem (lavori e servizi pubblici, acque, ecc.)</i>	1920
222	<i>Pubblicazioni varie</i>	
1-63	<i>Atti della Commissione distrettuale di sostentamento di Parenzo</i>	1914-1918

AST je evidentirao gradivo preuzeto iz pismohrane ukinute Potprefekture u Poreču unutar jedinstvene serije Kotarski kapetanat u Poreču (1814/1918), s cjelinama prezidijalnih spisa (35 svežnjeva) i općih spisa (svežnjeva 285, knjiga 142).¹⁴

Pismohrana ukinute Potprefekture u Pazinu

U poslovima pripreme za preuzimanje gradivu pohranjenom u pismohrani ukinute Potprefekture u Pazinu pristupilo se na isti način kao i onomu u Poreču. Pri odabiranju gradiva za preuzimanje, odnosno izlučivanje, primijenjeni su isti kriteriji, sastavljen je istovrstan popis gradiva predloženoga za izlučivanje, a registraturne su cjeline, pripremljene za preuzimanje, inventarizirane na isti način.¹⁵

Elenco degli atti dell'archivio generale dell'Ufficio Circolare e del capitanato distrettuale di Pisino, che si propongono per lo scarto sadrži popis gradiva za koje je posljedično bilo izlučeno:

<i>Motivi della proposta</i>	Serie di atti	Anni	Buste
------------------------------	---------------	------	-------

Si propongono per lo scarto, trattandosi di serie di atti, in parte incomplete e frammentarie, che per il rispettivo contenuto si ritengono oramai di nessun interesse sia per gli studi che per la pubblica amministrazione.

AFFARI INTERNI D'UFFICIO (Rimunerazioni, trasferimenti e uniforme degli impiegati – Spese d'ufficio – orari di servizio, ecc.) 1818-1919 N. 51

AFFARI MILITARI (Elenchi iscritti di leva – Renitenti – Esoneri e Riforme – Richiami – Contravvenzioni – Tassa militare, ecc.) 1880-1915 N. 114

AFFARI SANITARI (Levatrici – Medicinali gratuiti – Malattie contagiose – Vaccinazione – Malattie mentali – Ospedali – Cimiteri – Seppellimenti – Annunci di morte – Rasse medicinali – Veleni – Rapporti periodici sanitari, ecc.) 1871-1918 N. 83

AFFARI VETERINARI (Epizootie – Visite carne macellata – Disinfezioni – Contravvenzioni veterinarie – censimento bestiame, ecc.) 1871-1918 N. 79

AFFARI DI AGRICOLTURA (Taglie boschi – Contravvenzioni forestali – Guardie campestri – Provvedimenti contro la fillossera e la peronospora, ecc.) 1868-1915 N. 40

¹⁴ PERRONI, *Inventario Generale...*: »Sezione politico-amministrativa, Serie XII: I.R. Capitanato Distrettuale di Parenzo anni 1814-1918.«

¹⁵ HR-DAPA-55; 1927: III-1-3/5.

AFFARI SCOLASTICI (Tasse e multe scolastiche – 1868 - N. 95
Esoneri scolastici – Premi e sussidi – Orari scolastici 1900
– Elenchi assenze scolastiche ecc.)

AFFARI DI FINANZA (Atti, Elenchi, Ruoli e Note- 1840-1915 N. 170
ficazioni: Imposta fondiaria e casatico – Imposta sulla
rendita – Imposta ereditaria – Imposta personale -
Affari Sali e Tabacchi – Lotto, ecc.)

REGISTRI VARI (Registri tassa militare – Registri 1892 - N. 95
permessi di caccia – Registri permessi porto d'arme e
di caccia – Registri contravvenzioni – Registri posta).

Totale Nr. 676 buste e registri.

U izvještaju od 18. travnja 1927., upućenom u Rim, Perroni je također izvijestio i o upravnoj povijesti pazinskih stvaratelja i o necjelovitoj/fragmentarnoj sačuvanosti gradiva, dovodeći ju u izravnu vezu s mijenama u skrbništvu nad gradivom.

Uz popis gradiva predloženoga za izlučivanje izvješću su priložena i tri popisa, čiji se sadržaj odnosi na prezidijalne, povjerljive i opće spise pazinskih upravnih tijela u razdoblju Druge austrijske uprave te na gradivo nastalo prije 1814. godine pri njihovim funkcionalnim prednicima (općinskim i kotarskim pravosudnim tijelima) s područja Labina.

Prvi je *Elenco degli atti presidiali e riservati dei Circoli di Trieste, Fiume e Pisino e del Capitanato distrettuale di Pisino*. U primopredajnoj je dokumentaciji iz studenoga 1961. ovo gradivo bilo obuhvaćeno popisom nazvanim *Elenco 12*:

1	<i>(bez navoda sadržaja)</i>	1813-1857
2-4	<i>Circoli Trieste e Fiume</i>	1815/1823
5-11	<i>Circolo di Pisino</i>	1824/1865
12-19	<i>Capitanato Distrettuale di Pisino</i>	1868/1911
20	<i>Id.</i>	1914-1918

Drugi je *Elenco degli atti dell'archivio generale del Circolo e Capitanato distrettuale di Pisino*. U primopredajnoj je dokumentaciji iz studenoga 1961. ovo gradivo bilo obuhvaćeno popisom nazvanim *Elenco 13*:

1-29	<i>Atti Pretura Albona</i>	1785/1827
30-61	<i>Atti Circolo di Pisino</i>	1828/1860
62-210	<i>[Isto]</i>	1861/1918
211-213	<i>[Isto]</i>	1903-1918
214-215	<i>Commissariato Civile – Locali, Industrie</i>	1919/1921
1-22	<i>Atti Commissione Distrettuale di Sostantamento di Pisino</i>	

Treći je *Elenco dei registri dell'archivio generale del Capitanato distrettuale di Pisino*. U primopredajnoj je dokumentaciji iz studenoga 1961. ovo gradivo bilo obuhvaćeno popisom nazvanim *Elenco 14*:

1	<i>Libro di evidenza esonero del suolo</i>	1848
2-27	<i>Protocollo generale, Indice generale</i>	1894/1913

28	<i>Protocollo atti Commissione distrettuale di sostentamento Pisino</i>	1914-1916
29-36	<i>Protocollo generale, Indice generale</i>	1914-1916
37-38	<i>Protocollo atti militari</i>	1916.
39-40	<i>Prorocollo generale</i>	1917.
41	<i>Protocollo invalidi pensionati</i>	
42	<i>Protocollo vedove e orfani pensionati</i>	

Dopisom od 22. ožujka Arhiv je zamolio da se u Trst pošalje arhivsko gradivo, napominjući kako se transport treba provesti tako da pritom ne dođe do rasipanja ili oštećenja materijala.

AST je evidentirao gradivo preuzeto iz pismohrane ukinute Potprefektore u Pazinu unutar jedne serije, s cjelinama prezidijalnih spisa (13 svežnjeva, 1814-1860) i općih spisa (svežnjeva 237, knjiga 43, s predspisima koji se odnose na Preturu u Labinu).¹⁶

PRIMOPREDAJA GRADIVA NA TEMELJU RESTITUCIJSKOGA ZAHTJEVA

Primopredaja gradiva temeljem restitucijskog zahtjeva jugoslavenskih vlasti provedena je u studenome 1961. godine. Prvoj akviziciji Historijskoga arhiva Pazin,¹⁷ provedenoj 16. prosinca 1961., prethodio je zapisnik međunarodne primopredaje s primopredajnim popisima.

Zapisnik o podjeli arhivskog materijala koji je vraćen iz Italije, između NR Slovenije i NR Hrvatske, sastavljen u Državnom arhivu NR Slovenije 23. XI 1961. navodi ukupnu količinu restituiranoga gradiva (86 drvenih kovčega), od čega je veći dio pripadao NR Hrvatskoj, a do konačne odluke Savjeta za kulturu i nauku NR Hrvatske dodijeljen je na privremeno čuvanje Historijskom (danas Državnom) arhivu u Rijeci, osim manjega dijela (2 sveska statističkoga materijala) koji je odmah predan u stalno skrbništvo Historijskoga (danas Državnoga) arhiva u Zadru.¹⁸

Odluku o daljnjem upravljanju arhivskim gradivom koje je stavljeno pod privremenu skrb riječkoga arhiva tadašnje je Ministarstvo donijelo vrlo ažurno 14. prosinca 1961.,¹⁹ a dva je dana kasnije u Rijeci već bila provedena primopredaja između historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu.

Istarski je arhiv zastupao direktor Ljubomir Petrović, a riječki arhiv, uz ravnatelja Đorđa Milovića, i Duško Zorec, arhivist koji je prisustvovao slovensko-hrvatskoj podjeli restituiranoga gradiva. *Zapisnikom o podjeli arhivskog materijala koji je vraćen iz Italije (a nalazi se na privremenom čuvanju kod Historijskog arhiva Rijeka, prema zapisniku o po-*

¹⁶ PERRONI, Inventario Generale...: »Sezione politico-amministrativa, Serie X: I.R. Capitanato Circolare per l'Istria – anni 1825-1860; poi I.R. Capitanato Distrettuale – anni 1860-1918 – in Pisino.«

¹⁷ Pismohrana DAPA. Predmet: »Preuzimanje arhivske građe iz Historijskog arhiva Rijeka br. 154/1961.«

¹⁸ Ovlaštenici za provedbu primopredaje s hrvatske strane bili su arhivist Duško Zorec i Dinko Foretić, ravnatelj Historijskoga arhiva Zadar, a sa slovenske strane ravnatelj Državnoga arhiva Slovenije Jože Maček i dr. Milko Kos. NR Hrvatskoj pripali su kovčezi od br. 45 do br. 79, čije je gradivo bilo popisano u ukupno 8 popisa (popisi br. 12, 13, 14, 15, 16a, 16b, 17 i 18) te dijelovi gradiva pohranjenoga u kovčezima 84 (popis br. 1) i 86 (popis br. 4).

¹⁹ Naredba Savjeta za kulturu i prosvjetu NR Hrvatske br. 4357/1-1961 od 14. 12. 1961.

djeli arhivskog materijala povraćenog iz Italije između NR Slovenije i NR Hrvatske od 23. novembra 1961. god.) izvršenoj 16. decembra 1961. god. između Historijskog arhiva – Rijeka i Historijskog arhiva – Pazin najveći dio gradiva predan je Historijskom arhivu Pazin.

Budući da se u sadržaju obaju zapisnika najvećim djelom utvrđuje kontekst u kojem su obavljene obje primopredaje, za razumijevanje predmeta ove akvizicije pazinskoga arhiva od ključne su važnosti popisi restituiranoga gradiva, koje je u ime predavatelja, Republike Italije, izradio dotadašnji skrbnik, AST.²⁰

S izuzetkom primopredajnoga popisa br. 1 (*Elenco N. 1, Miscelanea Diplomatica*), ostalim su popisima obuhvaćene dokumentacijske cjeline popisane 1927. u pismohranama ukinutih potprefektura, ali i drugo gradivo odneseno s područja Istre, također evidentirano u Perronijevu Općem inventaru iz 1933. godine.²¹

Gradivo Pazinske grofovije

Elenco N. 1, Miscellanea Diplomatica

Primopredajni popis ukupno 12 jedinica povezan je s oznakama dokumenata u dijelu Perronijeva inventara koji se odnosi na diplomatsku sekciju tršćanskoga arhiva. Historijskom arhivu u Pazinu predano je sljedeće gradivo, koje se u cijelosti odnosi na Pazinsku grofoviju:²²

7	„Beschreibung der Zinns unnd diennst wie dieselben durch die Unndterthonen der n. 66 Graftschaft Mitterburg angeschlagen werden -1571“ (Urbario, a. 1571., 1 vol.)	
8	Contratto fra i Conti Flangini e Portia circa la Contea di Pisino (a. 1660, 1 vol.)	n.67
9	Contratto di vendita della Contea di Pisino al Principe di Portia (a. 1665, 1 vol.)	n.68.
10	Contratto di compera fra la Camera aulica dell'Austria interiore ed il Conte dell'Impero d'Auerspebrg della	n.69
11		n.70

²⁰ Osim gradiva izdvojenoga iz kovčega br. 45: popis 18, br. 1 i popis 14 br. 2 (Capitanato distrettuale di Pisino, god. 1848. i 1894.), prvu akviziciju pazinskoga arhiva činilo je još 36 kovčega (br. 46-79, 86) prema popisima br. 1 (br. 66-70), 12, 13, 14, 15, 16a, 16b, 17 i popis br. 22.

²¹ Popisi su dostupni i pri Odjelu za informacijsko-dokumentacijske poslove. U ovom je prikazu ispod izvornoga broja i popisa naslova donesen sažet prikaz njihova sadržaja, koji odgovara sadašnjem sumarnom načinu iskazivanja podataka.

²² PERRONI, *Inventario Generale...*, str. 33–39. Ostalo je gradivo s ovoga primopredajnog popisa raspoređeno tako da je slovenskoj strani pripalo gradivo pod br. 1-6, koje je u Perronijevu inventaru navedeno pod br. 22, 23, 24-25, 28 i 33, a u Historijskom arhivu Rijeka gradivo pod br. 12, odnosno 71 Perronijeva inventara.

Gradivo pazinske provenijencije

Elenco N. 12, Elenco degli atti presidiali e riservati dei circoli di Trieste, Fiume e Pisino e del Capitanato distrettuale di Pisino

Primopredajni se popis sastoji od istoimenoga popisa sastavljenoga 1927. u pismohrani ukinute potprefektore, koje je preuzeto u AST. Razlikuje se u broju popisnih jedinica te u vremenu nastanka i količini gradiva koje je predano. Dok popis iz 1927. godine navodi prezidijalne i povjerljive spise nastale u razdoblju do 1918., primopredajni popis navodi isto gradivo zaključno s 1902. godinom:

1 – 3	<i>Atti Presidiali del Govrenato militare di Fiume e di Trieste</i>	1813/1823
4, 4 bis-8	<i>Atti Presidiali del Circolo di Pisino</i>	1824/1860
9	<i>Atti e Protocolli del Capitanato Distrettuale di Pisino</i>	1863-1865
10	<i>Atti del Capitanato Distrettuale di Pisino</i>	1868/1880
	<i>Protocolli del Capitanato Distrettuale di Pisino</i>	1880/1883
11-12	<i>Atti del Capitanato Distrettuale di Pisino</i>	1889/1902

Elenco N. 13, Elenco degli atti dell' Archivio generale del Circolo e Capitanato distrettuale di Pisino

Primopredajni je popis istovjetan popisu gradiva sastavljenom 1927. u pismohrani ukinute potprefektore.

Elenco N. 14, Capitanato Distrettuale di Pisino: Elenco registri vari

Primopredajni popis uglavnom sadrži gradivo popisano 1927. godine u *Elenco dei registri dell'archivio generale del capitanato distrettuale di Pisino*. Ne navodi se 1817. godište, a u odnosu na raniji popis količina je gradiva manja za dvije jedinice:

1	<i>Registri varii</i>	1848
2-37	<i>[Isto]</i>	1894/1916
38	<i>Protocollo invalidi pensionati</i>	
39	<i>Protocollo vedove e orfani pensionati</i>	
40	<i>Protocollo esibiti sussidi militari</i>	

Gradivo porečke provenijencije

Elenco N. 15 –, Elenco degli atti e protocollo presidiali e riservati dell' I.R. Commissariato Distrettuale e del I.R. Capitanato Distrettuale e degli atti riservati del R. Commissariato Civile di Parenzo

Primopredajni je popis istovjetan popisu gradiva sastavljenom 1927. u pismohrani ukinute potprefektore.

Elenco N. 16A, Elenco INDICI Archivio generale del Capitanato Distrettuale di Parenzo i

Elenco N. 16B, Elenco PROTOCOLLI Archivio generale del Capitanato Distrettuale di Parenzo

U Primopredajnom je popisu zajedno evidentirano ukupno 128 popisnih jedinica (knjiga) dok popis gradiva određenog za preuzimanje u tršćanski arhiv navodi ukupno 142 jedinice (knjige). Razlika u godištima restituiranoga gradiva, u odnosu na vrijeme nastanka gradiva popisanog 1927. godine, odnosi se, kao i u pazinskom slučaju, na razdoblje između 1915. i 1921. godine:

1	<i>Indici</i>	1844
2-6		1854/1868
7-51		1869-1914
1-17	<i>Protocolli</i>	1854/1868
18-76		1869/1918
77		1918-1919

Elenco N. 17, ATTI dell'Archivio generale dell' I.R. Commissariato Distrettuale e I.R. Capitanato di Parenzo

Primopredajni je popis djelomice (do br. 222) istovjetan popisu gradiva sastavljenom 1927. u pismohrani ukinute potprefektore. Međutim, primopredajni popis ne navodi gradivo Kotarske komisije za potporu u Poreču (1914. – 1918.), koja je u nastavku popisa iz 1927. navedena kao zasebna cjelina pod brojevima 1-63.

Elenco N. 22, Atti Riservati dell' I.R. Commissariato di Polizia di Rovigno 1911-1915

1-5	<i>Atti riservati</i>	1911-1915
6-8	<i>Protocollo riservato</i>	1910-1915

SKRBNISTVO HISTORIJSKOGA ARHIVA – PAZIN I FAZE
ARHIVISTIČKE OBRADE

Evidentiranje i osnovna obrada (1962. – 1982.)

Iz sadržaja prvoga sačuvanog izvještaja o radu Arhiva iz 1962. godine vrlo se zorno može iščitati kontekst u kojem se odvijalo inicijalno evidentiranje i prva obrada arhivskoga gradiva. Izvještaj ozbiljno problematizira nedostatak stručnih kadrova: u Arhivu nije zaposlen ni jedan arhivist, pa na obradi i sređivanju arhivskoga gradiva, pri tadašnjoj Referadi za stručno-arhivističku obradu građe, rade tri manipulanta srednje stručne spreme, od kojih je jedan zaposlen honorarno. Nedostatak stručnih djelatnika Arhiv kompenzira honorarnim zapošljavanjem jednoga kustosa i jednoga profesora na tri sata dnevno.²³

²³ Pismohrana DAPA, »Izvještaj o radu Historijskog arhiva Pazin za 1962.« Arhiv je 1962. godine raspisao natječaj za zapošljavanje jednoga arhivista i jednoga manipulanta, a natječaj je zaključen samo zapošljavanjem manipulanta jer za radno mjesto »arhivista-referenta za stručno-arhivističku obradu arhivske građe« nije dospjela nijedna molba.

Gradivo vraćeno iz Italije dopremljeno je iz Historijskoga arhiva Rijeka u trenutku dok još nisu u cijelosti bila riješena pitanja raspolaganja dodijeljenim spremišnim prostorima Arhiva, smještenima na prvome katu pazinskoga Kaštela.²⁴ Gradivo je preuzeto prije nego je u cijelosti nabavljena oprema neophodna za prihvata, što je utjecalo na dinamiku obrade.²⁵

Poslovi osnovne obrade i evidentiranja gradiva zapisanoga latinicom i goticom na talijanskome i njemačkome jeziku povjereni su u listopadu 1962. dvama zaposlenicima koji su jedini imali kompetencije čitanja zapisa, a odvijanje planiranih poslova bilo je usporeno uslijed činjenice da se radilo o zaposlenicima honorarno zaposlenim na tri sata dnevno.²⁶ U Izvještaju iz 1962. godine naglašene su i posebne okolnosti u kojima se odvijala obrada: »Posebna je teškoća u ovom radu što honorarni službenici prvi puta rade na ovoj vrsti poslova. Iako posjeduju znanje jezika, činjenica da prvi put, bez ikakve prethodne prakse obavljaju ove poslove mora se imati u vidu.« Unatoč svim problemima mladoga Arhiva, preuzeto je gradivo bilo u posljednja tri mjeseca 1962. godine izvađeno iz drvenih kovčega u kojima je dopremljeno i uloženo u 632 arhivske kutije, od kojih je veći dio raspoređen na police, zajedno s ukupno 167 knjiga.

Obrada započeta u posljednjem kvartalu 1962., u kojoj je gradivo najosnovnije raspoređeno u fondove prema primopredajnim popisima izrađenim u Italiji, dovršena je 1963. godine.²⁷ U sljedećoj su godini fondovi naknadno preoblikovani na temelju preporuka nadređenoga Arhiva Hrvatske u Zagrebu²⁸ te je započeto njihovo evidentiranje.²⁹

Ovdje se treba osvrnuti na opći kontekst odnosno na normativno okruženje te napomenuti da se evidentiranje gradiva iz ove akvizicije odvijalo na temelju čl. 33, st. 1 *Zakona o*

²⁴ *Na ist. mj.:* »Prostorije na prvom katu Kaštela koje privremeno koristi Zanatsko poduzeće „Proleter“ – za pogon tapetarije, a koje su namijenjene za arhivska spremišta nisu dobivene u 1962. godini«, uz napomenu kako ni ovi prostori, jednom kada se opreme kao spremišta, neće biti dovoljni za sve arhivsko gradivo koje je Arhiv nadležan preuzeti iz Historijskoga arhiva Rijeka te s područja svoje nadležnosti.

²⁵ *Na ist. mj.:* »Početkom godine u spremištu na drugom katu zgrade montirano je 10 dužnih metara jednostranih metalnih polica. Nabavljeno je 1000 arhivskih kutija i naručeno još 15 dužnih metara dvostranih metalnih arhivskih polica. Kako je isporuka kutija uslijedila prije no što su isporučene police, koje su bile predviđene da se u njih uloži restituirani materijal, odlučeno je da se pristupi poslovima sređivanja arhivskih fondova prema spiskovima koji su dobiveni iz Italije, odnosno da se materijal uloži u kutije i smjesti na police koje su montirane na drugom katu. Sva arhivska građa iz restitucije uložena je u nove arhivske kutije – 632. Od toga je na police smješteno 510 kutija i 167 svezaka knjiga, ukupno 60 dužnih metara arhivske građe. Preostale 122 arhivske kutije poredane su po daščanom podu.«

²⁶ *Na ist. mj.:* »Na izradi sadržaja ovih fondova radili su u toku oktobra, novembra i decembra honorarni službenici u dopunskom radnom odnosu. Rad je obavljan svakog dana u dane kada radi ustanova u vremenu od 16 do 19 časova.«

²⁷ Izvještaj iz 1963. godine nije sačuvan pa stoga nema ni podataka o prvobitno oblikovanim fondovima iako je njihovu strukturu moguće jasno rekonstruirati iz kasnije nastalih arhivističkih zapisa (knjiga akvizicija, arhivski popisi nastali do 1967., obavijesna pomagala Jakova Jelinčića iz 1970-ih godina).

²⁸ Pismohrana DAPA, »Izvještaj o radu za 1964. godinu.« Prethodno se navodi: »Za fondove restituirane iz Italije već su 1963. godine ti poslovi bili izvršeni, ali na temelju uputa dobivenih iz Zagreba referent je razbio fondove i izvršio novu podjelu i na temelju nje izradio inventar i vodiče za te fondove kako slijedi: ...«

²⁹ Evidentiranje se gradiva iz ove akvizicije odvija u vrijeme prije početka primjene prvoga poslijeratnog normativnog akta koji uređuje vođenje evidencija u Arhivu, a koji je propisao način vođenja i oblik općega inventara.

zaštiti arhivske građe i arhivima³⁰ te obvezujućeg *Uputstva Arhivskog savjeta Hrvatske*,³¹ u vrijeme prije donošenja prvoga poslijeratnog podzakonskog akta koji uređuje vođenje evidencija u arhivu, a koji je propisao način vođenja i oblik općega inventara.³²

Premda se u Izvještaju iz 1962.³³ godine navodi kako je Arhiv od svoga osnutka vodio knjigu akvizicija te je opći inventar u izradi, osnovne evidencije, prema svim dostupnim izvorima, u razdoblju do kraja 1964. godine nisu sačuvane, a u najmanju ruku imale su vrlo neformalan karakter.

Prvi opći inventar, zapisan strojopisom na uredskom papiru te uvezan, izrađen je i dostavljen u siječnju 1965. nadređenom arhivu i Republičkom sekretarijatu za kulturu.³⁴ Opći se inventar u formi knjige s rubrikama propisanim Uputstvom iz 1963. godine kao *Knjiga općeg inventara arhivskog i registraturnog gradiva* vodi najvjerojatnije od 1967.,³⁵ a usporedba između prve i druge verzije općega inventara pokazuje da je prilikom migriranja podataka iz prve verzije općega inventara obavljen probir podataka o arhivskom gradivu, evidentiranom kao fondovi/zbirke, te da su podatci u knjigu uneseni pod drugim evidencijskim brojevima, koji, kako će pokazati vodiči izrađeni 1964., nisu odgovarali JU-brojevima, iskazanima u vodičima izrađenim te iste godine i, još važnije, nisu imali identifikacijsku funkciju signatura.

Knjiga primljene arhivske građe zasigurno se vodila i u vrijeme ove akvizicije, kako je navedeno u Izvještaju iz 1962. godine. Gradivo je iz ove (iste) akvizicije evidentirano pod rednim brojevima 4 do 16, sa zajedničkom bilješkom koja se odnosi na provedbu primo-

³⁰ NN 41/1962. Arhivi su dužni voditi knjigu primljene arhivske građe i opći inventar za pojedine fondove i zbirke.

³¹ U: *Arhivski vjesnik*, br. 3 (1960.), str. 499–505. Od 1. siječnja 1960. svim je arhivima naloženo vođenje Knjige primljene građe (ulazni inventar) i općega provizornog inventara.

³² *Uputstvo o vođenju evidencije u arhivima* (NN 7/1963). U točki 9 utvrđuje se rok za formiranje i upotpunjavanje općega inventara i Knjige primljene arhivske građe do 30. lipnja 1964.

³³ »Preporuka Savjeta za kulturu NRH za izradu općeg provizornog inventara i vodiča kroz arhivsku građu provedena je u granicama kadrovskih mogućnosti. Knjiga primljene arhivske građe uredno se vodi od osnivanja ustanove. Opći provizorni inventar: Rad na izradi ove evidencije je u toku. Prilikom prvog sređivanja – pregleda arhivske građe prikupljaju se podaci za ovu evidenciju. Rad na izradi ove evidencije otežan je uslijed toga što je arhivska građa u veoma nesređenom stanju, fondovi su u najviše slučajeva izmiješani, tako da je prije prvoga pregleda građe nemoguće ustanoviti o kakvoj i čijoj se građi radi. (...). Vodič kroz arhivsku građu sadrži više podataka tako da je rad na ovoj evidenciji tek započet. Direktor arhiva je, radi izvršavanja ovih poslova, posjetio Državni arhiv u Zagrebu, te je proučio sistem rada na izradi ove dvije evidencije.«

³⁴ Pismohrana DAPA. Predmet: »Savjetovanje o registraciji arhivske građe kao spomenika kulture br. 01-16/1965.« U predmetu se nalazi primjerak prvoga općeg inventara. U dosjeu koji se pri Odjelu za dokumentacijsko-informacijske poslove (dalje: INDOK) vodi pod internom oznakom INDOK/II-A uz presliku predmeta čuva se i rukopisni koncept prvoga općeg inventara, a prema rukopisu izradio ga je Milan Šuran, koji je tijekom 1962. godine bio dopunski zaposlen u Arhivu i radio je na obradi ovoga gradiva, a od 1963. do 1966. godine stalno je zaposlen kao arhivist u Referadi za starije gradivo.

³⁵ *Knjiga općeg inventara arhivske i registraturne građe* čuva se kao *Opći inventar*. Datacija početka vođenja Knjige inventara određena je na temelju identifikacije rukopisa na prvim stranicama. Kao temeljna evidencija fondova i zbirki DAPA-a bila je u funkciji do 2004. godine, kada je službeno zaključena.

predaje i upućuje na primopredajnu dokumentaciju.³⁶ S izuzetkom gradiva iz primopredajnog popisa br. 1, čija je svaka popisna jedinica i knjiga akvizicija upisana pod zasebnim brojem (br. 4-8), i u slučaju ostaloga primopredajnog gradiva sa svakog je primopredajnog popisa gradivo upisano u knjigu akvizicija kao zaseban fond (9-16).

U *Knjigu općeg inventara arhivskog i registraturnog gradiva* upisano je sedam cjelina, odnosno pet fondova i dvije serije. Zapisi u pravilu sadrže bilješke, prenesene iz prethodne verzije općega inventara kako slijedi:

Fondovi pazinske i labinske provenijencije (gradivo preuzeto iz Potprefektore u Pazinu)

Br. 4³⁷ CARSKO-KRALJEVSKI OKRUŽNI KAPETANAT ZA ISTRU U PAZINU
(I. R. Capitanato Circolare per l'Istria in Pisino)
Spisi: Tajni spisi: 1813-1865, 12 kutija
Opći spisi: 1828-1860, 82 kutije.
»U fondu se nalaze fragmenti arhivskog fonda Riječki i Tršćanski vojni gubernij (1813-1823) i to samo vojni spisi smješteni u kutije 1-3. Urudžbeni zapisnici za tajne spise nalaze se među spisima odgovarajućih godina. Listovi su samo prošiveni a nisu povezani. Postoje urudžbeni zapisnici samo za god. 1863., 1864. i 1865. Spisi su pisani njemačkim, talijanskim, latinskim i hrvatskim jezikom.«

Br. 8³⁸ PRETURA – LABIN
(Pretura Albona)
Jedinstvena serija: 1785-1827, kutija 95

Br. 10³⁹ CARSKO-KRALJEVSKA KOTARSKA KOMISIJA ZA POTPORU U PAZINU
(I. R. Commissione Distrettuale di Sostentamento in Pisino)
Jedinstvena serija: 1914-1918, kut. 1-31

³⁶ Knjiga ima tri stupca: *redni broj, naslov fonda, bilješka*. »Uputstvo« iz 1963. u čl. 2 i u Obrascu br. 1 odredilo je rubrike: *redni broj, osnovni podaci o građi, bilješke*, bez dodatnih uputa u svezi s načinom vođenja ove evidencije.

³⁷ OI, str. 9. U prethodnoj verziji (1965.) fond je evidentiran pod br. 18. Kao fond prikazano je gradivo navedeno u popisima br. 12 (*Elenco N. 12*), br. 1-9; 13 (*Elenco N. 13*), br. 30-61; 14 (*Elenco N. 14*), br. 1. Naknadno je (najvjerojatnije tijekom 1970-ih) u OI unesena i bilješka: »U ovom se zasad nesređenom fondu nalazi i grada Kot. Komesarijata (Pretura) Labin, J. Jelinčić.«

³⁸ DAPA. INDOK. OI; str. 17. U prethodnoj verziji (1965.) fond je evidentiran pod br. 22. Kao serija prikazano je gradivo navedeno u popisu br. 13 (*Elenco N. 13*) pod brojevima 1-29. U rubrici »Bilješke« naknadno su dopisane dvije bilješke: »Jezik i pismo: talijanski, latinica.« i »Dio građe ovog fonda (koji nije naveden u ovoj količini), čuva se privremeno u nesređenoj građi fonda C. kr. okružni kapetanat za Istru u Pazinu br. 4. (Granične godine: 1814-1868), Jakov Jelinčić.«

³⁹ DAPA. INDOK. OI; str. 21. U prethodnoj verziji (1965.) fond je evidentiran pod br. 24. Kao serija prikazano je gradivo navedeno u popisu br. 13 (*Elenco N. 13*) pod brojevima 1-30.

- Br. 5⁴⁰ CARSKO-KRALJEVSKI KOTARSKI KAPETANAT U PAZINU
(K. K. Bezirkshauptmannschaft in Mitterburg, I.R.: Capitanato distrettuale in Pisino)
a) knjige: 1. Urudžbeni zapisnici: 1894-1916, sv. 31
2. Indeksi: 1910-1917, sv. 8
b) spisi: 1. Tajni spisi; 1868-1902: kut. 4
2. Opći spisi: 1861-1918, kut. 4.
»U fondu se nalaze fragmenti (2 kut.) arh. fonda K. civilni komesarijat (1919-1921). U fondu se nalaze 3 sv. urudž. zapisnika penzioniranih invalida, udovica, siročadi te vojnih potpora (1919-1921). Urudžbeni zapisnici za tajne spise nalaze se među spisima (1868, 1874, 1880, 1881, 1883, 1884, i 1889.). Zapisnici su samo prošiveni. U fondu ima 108 katastarskih mapa općina povezanih u jedan svežanj.«

Fondovi porečke i rovinjske provenijencije (gradivo preuzeto iz Potprefektore u Poreču)

- Br. 6⁴¹ CARSKO-KRALJEVSKI KOTARSKI KOMESARIJAT U POREČU
(I. R. Commissariato distrettuale di Parenzo)
a) knjige: 1. Urudžbeni zapisnici: 1844-1868, sv. 16
2. Indeksi urudžbenih zapisnika: 1854-1867, sv. 6
b) spisi: 1. Tajni spisi: 1821-1868, kut. 15
2. Opći spisi: 1816-1868: kut. 6
»Urudžb. zapisnici tajnih spisa nalaze se među spisima odgovarajućih godina. Zapisnici su samo prošiveni. Ukupno ima 12 svezaka ur. zapisnika (1821-1868). Jezik: njemački (pretežno gotica), talijanski (latinica).«
- Br. 7⁴² CARSKO-KRALJEVSKI KOTARSKI KAPETANAT U POREČU
(I. R. Capitanato distrettuale di Parenzo)
a) knjige: 1. Urudžbeni zapisnici: 1868-1919, sv. 61
2. Indeksi urudžbenog zapisnika: 1869-1914, sv. 45
b) spisi: 1. Tajni spisi: 1871-1918, kut. 14
2. Opći spisi: 1869-1918: kut. 226
»Urudžb. zapisnici tajnih spisa nalaze se među spisima odgovarajućih godina. Ima ih 3 sv. za god. 1871, 1914 i 1916. I fondu se nalaze fragmenti arh. fonda K. civilnog komesarijata Poreč. Spisi toga fonda su smješteni u 2 kutije, a obuhvaćaju godine 1918-1920. U fondu se još nalaze dvije kutije različitih publikacija nepoznate provenijencije.«

⁴⁰ DAPA. INDOK. OI; str. 11. U prethodnoj verziji (1965.) fond je evidentiran pod br. 19. Kao fond prikazano je gradivo navedeno u popisima br: 12 (*Elenco N. 12*), br. 10-12; 13 (*Elenco N. 13*), br. 62-213; 14 (*Elenco N. 14*), br. 2-40.

⁴¹ DAPA. INDOK. OI; str. 13. U prethodnoj verziji (1965.) fond je evidentiran pod br. 20. Kao fond prikazano je gradivo navedeno u popisima br: 15 (*Elenco N. 15*), br. 1-18; 16A (*Elenco N. 16A*) br. 1-6; 16B (*Elenco N. 16B*) br. 1-17; 17 (*Elenco N. 17*) br. 1-8.

⁴² DAPA. INDOK. OI; str. 15. U prethodnoj verziji (1965.) fond je evidentiran pod br. 21. Kao fond prikazano je gradivo navedeno u popisima br: 15 (*Elenco N. 15*), br. 19-35; 16A (*Elenco N. 16A*) br. 7-51; 16B (*Elenco N. 16B*) br. 18-77; 17 (*Elenco N. 17*) br. 9-222.

Br. 9⁴³ CARSKO-KRALJEVSKI POLICIJSKI KOMESARIJAT U ROVINJU
 (I. R. Commissariato di Polizia in Rovigno)
 a) knjige: 1. Pov. urudžbeni zapisnici: 1910-1915; sv. 1-3
 b) spisi: 1. Pov. spisi: 1911-1915, kut. 1-2

Kako su stručne smjernice za oblikovanje fondova bile zasnovane na informacijama dostupnim iz primopredajnih popisa u kojima je kriterij provenijencije bio osnovno naznačen, u oblikovanju je fondova nad provenijencijom prevladao sudominantan mjesni i kronološki kriterij.

Podatci o arhivskome gradivu općem inventaru omogućuju rekonstrukciju dobivenih smjernica za oblikovanje fondova. Godina 1868. prihvaćena je kao godina razgraničenja gradiva s područja nadležnosti kako pazinskih, tako i porečkih tijela, neovisno o tomu radilo se o kotarskoj ili o okružnoj upravi. Osim cjelina gradiva onih stvaratelja čija je izražena samostalnost bila naznačena već i u sadržaju primopredajnih popisa pa je ono stoga objedinjeno serijama (Kotarska komisija za potporu u Pazinu, Pretura Labin), obrada u šezdesetima nije prepoznala one elemente upravne povijesti stvaratelja koji su relevantni za oblikovanje fondova.

Za cjeline navedene u Općem inventaru izrađeni su i vodiči. U poslovima oblikovanja prvih obavijesnih pomagala zasigurno su doprinijela istovrsna pomagala riječkog arhiva kao predlošci, a koja je Historijski arhiv Pazin preuzeo zajedno s fondovima općina. Sadržaji tih vodiča potvrđuju da su, usporedno s formiranjem začetaka knjižnične zbirke službenih publikacija, započeta prva arhivistička istraživanja povijesti istarskih upravnih i pravosudnih tijela.⁴⁴ Unutar dokumentacije o arhivskim fondovima i zbirkama DAPA-e sačuvani su vodiči za fondove Carsko-kraljevski kotarski kapetanat u Pazinu i Carsko-kraljevski okružni kapetanat u Pazinu te njegova serija Pretura – Labin.

Najvjerojatnije su do sredine šezdesetih godina izrađeni i detaljniji popisi spisa pazinske i porečke provenijencije, koji će sve do arhivističke obrade u drugoj polovici 1980-ih ostati jedinim detaljnijim izvorima podataka o sadržaju evidentiranih fondova.

Popisi su pisani strojopisom, neuvezani, bez podataka o odgovornosti⁴⁵ i vremenu nastanka, bez naslovne stranice. Donose se pod izvornim naslovima, koji su analogni naslovima talijanskih primopredajnih popisa.⁴⁶ Popisi sadrže naknadno unesene rukopisne bilješke, koje se uglavnom odnose na oznake tehničkih jedinica, a neke na broj fonda, prema Općem inventaru. U sadržaju popisa popisni brojevi dosljedno odgovaraju popisnim brojevima u primopredajnim popisima.

⁴³ DAPA. INDOK. OI; str. 19. U prethodnoj verziji (1965.) fond je evidentiran pod br. 23. Kao fond prikazano je sve gradivo navedeno u Popisu br. 22 (*Elenco N. 22*).

⁴⁴ Pismohrana DAPA, »Izvještaj o radu za 1964. godinu.« U njemu stoji: »Referent je sakupio pomoćnu literaturu i zakonike te iz njih izvadio podatke za organizaciju uprave i sudstva u Istri od godine 1797-1918. Ti su podaci prijeko potrebni za pristupanje detaljnijem sređivanju nekog fonda, jer se iz njih vidi njihova organizacija, osnivanje odnosno ukidanje te eventualne promjene i teritorijalne nadležnosti.«

⁴⁵ Pretpostavljeni je autor popisa Milan Šuran.

⁴⁶ U bilješci se u uglatoj zagradi navodi usporedni naslov, ako postoji.

Ovi popisi potvrđuju da obrada i tehničko opremanje u 1960-im godinama nije izmijenilo strukturu gradiva u odnosu na onu koja je dokumentirana prilikom preuzimanja gradiva iz Pazina i Poreča u AST.

Za gradivo porečke provenijencije izrađena su dva popisa, evidencijski povezana s primopredajnim popisima br. 15 i 17, od kojih se prvi odnosi na registraturne cjeline općih spisa, a drugi na registraturne cjeline tajnih i prezidijalnih spisa obaju tadašnjih fondova:

– *Akta Generalnog arhiva Carsko-kraljevskog kotarskog komesarijata i Carsko-kraljevskog kotarskog poglavarstva u Poreču: 1816-1918, Akta Civilnog komesarijata u Poreču 1918-1920.*⁴⁷

– *Kotarsko poglavarstvo i Civilni komesarijat u Poreču 1821-1919, kotarski komesarijat kut. 1-15, kotarski kapetanat kut. 1-14.*⁴⁸

Isto vrijedi i za tri popisa spisa pazinske provenijencije, zasnovana na primopredajnim popisima br. 12 i 13:

– *Popis tajnih i povjerljivih spisa tršćanskog, riječkog i pazinskog okruga te pazinskog kotarskog poglavarstva (godine 1813-1902).*⁴⁹

– *Akta labinskog gradskog suda – Atti Pretura Albona.*⁵⁰

– *Akta pazinskog okruga – Atti Circolo di Pisino (1828-1911): 1. Pazinski okrug (1828-1860 (kut. 1-82) 2. Kotarski kapetanat Pazin: 1861-1910 (kut. 1-144).*⁵¹

Zajedno s bilješkama uz zapise u Općem inventaru, ovi popisi dokumentiraju da su kriteriji za popisivanje i fizičko sređivanje (provedeno zaključno s 1964. godinom) bili različiti od kriterija primijenjenih pri evidentiranju, odnosno da ni gradivo porečke, a ni gradivo pazinske provenijencije nakon stručnih preporuka iz Zagreba nije bilo fizički sređeno i opremljeno na način koji prikazuje struktura zapisa u Općem inventaru.

Stoga će u razdoblju s kraja 1960-ih te u 1970-im godinama – tijekom kojih je Arhiv postupno i uz stalne poteškoće nastojao minimalizirati posljedice nedostatnoga broja arhivista s kompetencijama čitanja zapisa na njemačkome jeziku – daljnji postupci kojima se nastojala podići razina intelektualne kontrole i dostupnosti gradiva biti primarno određeni kompenzacijom razlika u načinu na koji je gradivo fizički i tehnički sređeno, odnosno pohranjeno, i načina na koji je prikazano, odnosno evidentirano.

Nakon 1967. godine u godišnjim se izvještajima o radu Arhiva ne navodi gradivo ovih fondova sve do 1982. godine. No evidencije i dokumentacija potvrđuju da je nakon 1967. te tijekom 1970-ih godina – kada je Arhiv u odnosu na početke svoga djelovanja bio znatno

⁴⁷ Odnosi se na sadržaj primopredajnoga popisa br. 17 (*Elenco N. 17*). Strojopis, 59 str. (dvostruka numeracija str. 24).

⁴⁸ [Tajni spisi]. Odnosi se na sadržaj primopredajnoga popisa br. 15 (*Elenco N. 15*). Strojopis, 10 str.

⁴⁹ Odnosi se na sadržaj primopredajnoga popisa br. 12 (*Elenco N. 12*). Strojopis, 17 str.

⁵⁰ Odnosi se na sadržaj primopredajnoga popisa br. 13 (*Elenco N. 13*) od br. 1 do br. 29. Strojopis, 35 str.

⁵¹ Odnosi se na sadržaj primopredajnoga popisa br. 13 (*Elenco N. 13*) od br. 30 do br. 210. Strojopis, 31 str.

bolje tehnički opremljen te se, još važnije, znatno podigla razina kompetencija zaposlenih arhivista – iznova započeto arhivističko istraživanje ovoga gradiva.⁵²

Na temelju tih istraživanja u Opći inventar unesene su zabilješke, a fond obavijesnih pomagala dopunjen je sljedećim inventarima:

1. Inventar arhivskoga fonda C. kr. okružnog kapetanata u Pazinu: 1813-1860
2. Inventar arhivskoga fonda Labinske preture (I. R. Pretura di Albona, Commisariato distrettuale di Albona): 1780-1828,
3. Inventar arhivskoga fonda C. kr. kotarskog kapetanata u Pazinu i C. kr. komisije za potporu u Pazinu
4. Inventar arhivskoga fonda C. kr. kotarskog komesarijata u Poreču: 1821/1868
5. Inventar arhivskoga fonda C. kr. kotarskog kapetanata Poreč: 1871-1920
6. Inventar arhivskoga fonda C. kr. policijskog komesarijata u Rovinju: 1910-1915.

Zapažanja i zabilješke arhivista Jakova Jelinčića, voditelja tadašnje Referade za stručno-arhivističku obradu starije i novije arhivske građe, unesene na marginama starijih popisa jasno ukazuju na to da je status obrade ovoga gradiva iz sredenoga prevrednovan u nesređen i osnovno sređen te da se planira njegova detaljna arhivistička obrada u skladu sa suvremenim stručnim smjernicama.

ARHIVISTIČKA OBRADA (1982. – 1990.)

Konačna je arhivistička obrada, provedena tijekom 1980-ih, zaključno s 1990. godinom, rezultirala cjelovitim preustrojem struktura koje su bile dokumentirane u Općem inventaru, fizičkim razbijanjem cjelina pohranjenih u arhivskim spremištima te oblikovanjem novih fondova, uz izdvajanje znatnijih količina gradiva (tiskovina, katastarskih mapa) za pridruživanje zbirka u formiranju.

Na ukupan je proces obrade restituiranoga gradiva pazinske i porečke provenijencije, uz kontekst odvijanja stručnih poslova u samom Arhivu, presudno utjecao opći kontekst razvoja domaće arhivistike. Tomu je ponajviše doprinijelo objavljivanje »Preporuka za oblikovanje arhivskih fondova i zbirki« iz 1985.,⁵³ implementiranje klasifikacijskoga sustava te opće pripreme za ujednačavanje evidencijskih zapisa o arhivskim fondovima i zbirka u svezi s objavom saveznoga pregleda arhivskih fondova i zbirki iz 1984. godine.⁵⁴ Sve su te mjere intenzivirale posredovanje iskustava i smjernica u svezi s obradom arhivskoga gradiva.

⁵² Arhivistička istraživanja uz usustavljanje spoznaja o ustroju arhivskoga gradiva te o upravnoj povijesti stvaratelja proveo je Jakov Jelinčić, a bila su zasnovana na prethodno izrađenim popisima.

⁵³ Savjet za naučno-istraživački rad SADR Jugoslavije, »Preporuka o uvjetima i načinu oblikovanja arhivskog fonda i arhivske zbirke, 1985.«, u: *Arhivi i arhivsko gradivo: zbirka pravnih propisa*, str. 279–285 (dalje: »Preporuka«).

⁵⁴ *Arhivski fondovi i zbirke u SFRJ: SR Hrvatska, Savez arhivskih radnika Jugoslavije*, Beograd, 1984., str. 199–218.

Na unutrašnjem je planu ključnu ulogu u Historijskom arhivu Pazin imalo zapošljavanje germanista na poslovima arhivista u Referadi za obradu starije arhivske građe,⁵⁵ zatim početci implementiranja informacijskoga potencijala, utemeljenoga na dvadeset godina prikupljanja praktičnih iskustava u obradi arhivskoga gradiva nastaloga do 1945. godine i – posebno – jedina dosad provedena sustavna revizija (inventura) arhivskoga gradiva, započeta 1986., a dovršena 1987. godine.⁵⁶

Arhivistička je obrada ovoga gradiva bila utemeljena na opsežnom, sustavnom i analitičkom istraživanju i komparativnom pristupu povijesti istarskih upravnih tijela, čiji su rezultati u konačnici kao stručni članak 1995. godine objavljeni u *Arhivskom vjesniku*,⁵⁷ a provedena je, uz manja odstupanja, u suglasju sa svim tada važećim stručnim preporukama te je, ne manje važno, bila detaljno dokumentirana u službenim zabilješkama i obavijesnim pomagalima novoformiranih fondova.

Na temelju prethodnih istraživanja upravne povijesti istarskoga prostora u razdoblju Druge austrijske uprave arhivsko gradivo upravne provenijencije s područja Poreča i Pazina oblikovano je u skladu s kriterijima 1-3 Preporuka iz 1985. godine, pa je gradivo pojedinih stvaratelja, primjerice, kotarske uprave, razdvojeno u samostalne fondove,⁵⁸ kao i gradivo stvaratelja/tijela koja su u sustavu austrijske kotarske uprave imali pravni subjektivitet, posebne funkcije i samostalnost u uredskom poslovanju (kotarska komisija za potporu, kotarska školska vijeća, kotarska šumska inspekcija).

Fondovi Pazina i Labina

Postupci obrade gradiva koje je pohranjeno u pazinskoj potprefekturi, odnosno u fondovima okružnoga kapetanata, kotarskoga kapetanata i kotarske komisije za potporu u Pazinu te unutar serije »Pretura Labin« najosnovnije su opisani u godišnjim izvještajima o radu, a predmet obrade te kontekst i ishod obrade znatno pojašnjavaju opisni dijelovi sumarnih inventara fondova proizišlih iz fondova u sređivanju.⁵⁹

– Sređivanju fonda Kotarski kapetanat u Pazinu, koji je u Općem inventaru bio evidentiran pod br. 6, pristupilo se 1982., a obrada je trajala do 1984. godine.

Iz obrade cjeline gradiva proizišlo je ukupno osam novih arhivskih fondova:

1. Carsko-kraljevski kotarski kapetanat Pazin
2. Carsko-kraljevski kotarski ured (pretura) Pazin

⁵⁵ Antun Brajković, zaposlen u Arhivu od 1981. do 1990. godine.

⁵⁶ »Izveštaj o radu Komisije za inventuru arhivske građe, 1987.«, Preslika predmeta pri INDOKU pod br. INDOK/II-F/1.

⁵⁷ Antun BRAJKOVIĆ, »Institucije državne vlasti u Istri (1848-1948)«, *Arhivski vjesnik*, br. 34-35 (1991-1992), str. 65–88.

⁵⁸ Privremena civilna uprava (1813-1814); kotarski komesarijati (1814-1849); kotarski kapetanati (1850-1854), kotarski uredi – preture (1854-1868); kotarska poglavarstva (1868-1918); civilni komesarijati (1919-1922).

⁵⁹ Autor je svih obavijesnih pomagala Antun Brajković.

3. Carsko-kraljevsko kotarsko poglavarstvo Pazin
4. Civilni komesarijat Pazin
5. Carsko-kraljevsko kotarsko školsko vijeće Pazin
6. Carsko-kraljevska kotarska inspekcija za šume Pazin
7. Carsko-kraljevski kotarski komesar za šume Pazin
8. Carsko-kraljevske katastarske karte s područja Pazinštine.

Jedan je dio gradiva izdvojen kako bi bio priključen zbirka u formiranju:

- katastarske mape s područja Pazina
- plakati i tiskovine.

– Sređivanju fonda Okružni kapetanat za Istru u Pazinu, koji je u Općem inventaru bio evidentiran pod br. 6, pristupilo se 1982., a obrada je trajala do 1984. godine.

Iz obrade cjeline gradiva proizišla su dva nova arhivska fonda:

1. Carsko-kraljevski kotarski komesarijat u Pazinu
2. Istarsko okružje u Pazinu.

Dijelovi gradiva priključeni su fondovima proizišlim iz sređivanja i obrade fonda br. 6 (Kotarski kapetanat u Pazinu):

- Kotarski kapetanat u Pazinu
- Kotarski ured (pretura) Pazin.

– Sređivanju gradiva Preture Labin (Kotarskoga komesarijata Labin), koje je u Općem inventaru bilo upisano pod br. 8, a čuvano u sklopu fonda br. 4 Okružni kapetanat za Istru u Pazinu, pristupilo se 1986., a obrada je trajala do 1989. godine.

Iz obrade cjeline gradiva proizišla su ukupno četiri nova arhivska fonda:

1. Kanton Labin
2. Privremena civilna uprava u Labinu i Pazinu
3. Carsko-kraljevski kotarski komesarijat u Labinu
4. Carsko-kraljevski kotarski ured (pretura) u Labinu.

Dio gradiva priključen je gradivu iste provenijencije, već evidentiranom kao fondovi Arhiva:

- gradivo Općine Labin
- gradivo Mjesnog školskog vijeća Labin
- gradivo Kotarskog suda Labin (1929.)⁶⁰
- gradivo Istarskog okružja u Pazinu.

⁶⁰ SI Brajković, 1990. navodi se da je pripojeno 14 kutija gradiva, bez vremena nastanka gradiva.

Jedan je dio ostao neobrađen.

U razdoblju do 1986. godine dio fondova izdvojenih iz fondova br. 4 i 5 upisan je u Opći inventar.⁶¹

Fondovi Poreča

– Sređivanju fonda Kotarski kapetanat u Poreču, koji je u Općem inventaru bio evidentiran pod br. 7, pristupilo se 1984., a obrada je trajala do 1985. godine.

Iz obrade cjeline gradiva proizišla su ukupno tri nova arhivska fonda:

1. Carsko-kraljevsko kotarsko poglavarstvo u Poreču
2. Kotarsko školsko vijeće Poreč
3. Civilni komesarijat Poreč.

Dio je gradiva izdvojen kako bi bio priključen zbirkama u formiranju:

- katastarske mape s područja Poreča
- plakati i tiskovine.

– Sređivanje je fonda Kotarski komesarijat u Poreču, koji je u Općem inventaru bio evidentiran pod br. 6, provedeno 1985. godine.

Iz obrade cjeline gradiva proizišla su ukupno tri nova arhivska fonda:

1. Carsko-kraljevski kotarski komesarijat Poreč
2. Carsko-kraljevski kotarski ured (pretura) Poreč
3. Carsko-kraljevski kotarski ured (pretura) Buje.

Dio gradiva Kotarskoga školskog vijeća Poreč objedinjen je s gradivom izdvojenim tijekom sređivanja fonda br. 7.

Dio je gradiva izdvojen kako bi bio priključen zbirkama u formiranju:

- katastarske mape s područja Poreča
- plakati i tiskovine.

Struktura je fondova kotarskih upravnih i upravno-pravosudnih tijela u pravilu na najvišoj razini uspostavljena odvajanjem registraturnih cjelina (prezidijalni, povjerljivi i opći spisi), a na nižoj razini odvajanjem spisovodstvenih evidencija (urudžbenih zapisnika i kazala) od spisa. Pri sređivanju obiju podcjelina zadržan je ili je iznova uspostavljen kronološki red, a pri sređivanju spisa poštivan je prvobitni red, i kada se radilo o gradivu odlaganom prema spisovodstvenim kategorijama i kada se radilo o manjim cjelinama, izvorno objedinjenim prema sadržajnom kriteriju.

Obavijesna su pomagala – uglavnom sumarni inventari – opremljena sustavnim, konciznim i vrlo preglednim arhivističkim opisima stvaratelja i arhivskoga gradiva, a njihov

⁶¹ DAPA. OI, br. 122-127, str. 297–307.

sadržaj, koji u pravilu obuhvaća i kartografske prikaze područja nadležnosti upravnih tijela te kvalitetan kritički aparat, funkcionalno zadovoljava zahtjeve koji se u normiranom okruženju postavljaju i pred današnju obradu i opis arhivskoga gradiva.

Pored opisa dotad sređenog i arhivistički obrađenog gradiva istarskih općina, velik dio tih arhivističkih opisa pripada najkvalitetnijem dijelu stručnih arhivističkih zapisa o obradi i sređivanju arhivskoga gradiva u vremenu prije donošenja arhivističkih normi.

ZAKLJUČAK

Suvremeni arhivistički standardi obrade arhivskoga gradiva, ali i bitno drugačiji i bolji uvjeti u kojima djeluju suvremeni arhivi omogućuju pažljivo i detaljno evidentiranje postupaka pri sređivanju i obradi arhivskoga gradiva, a ta dokumentacija, koju stvaraju sami arhivisti, primaran je izvor za stručno, arhivističko istraživanje i proučavanje povijesti arhivskih fondova.

Kako informacijske i evidencijske praznine u »životopisu« gradiva posljedično postaju i predmet užih istraživanja povjesničara te kako – kada se podatci o fondovima mijenjaju – objavljene reference o arhivskom gradivu uvelike ovise o razumijevanju povijesti gradiva i vremenu nastanka reference, rad je nastojao objasniti povijesne etape obrade i evidentiranja arhivskoga gradiva, uspostaviti i obnoviti pokidane evidencijske veze te promjene u nazivu fondova, vremenu nastanka gradiva pojedinih fondova te strukturama samih fondova.

U novom su mileniju, nakon 2000. godine, ovi fondovi doživjeli izmjene samo na evidencijskom planu (dodjele i promjene signatura, uklapanje u sustav klasifikacije fondova i višerazinske identifikacije).

Unatoč novijim promjenama i znatnijoj promjeni stručnoga okvira te međunarodnim standardima – strukture fondova oblikovane u 1980-ima ostale su jednako funkcionalne, povijesno utemeljene, kvalitetno opremljene, opisane i popisane te stoga i lako dostupne i razumljive svim profilima istraživača.

Fondovi austrijske kotarske uprave, na način na koji su oblikovani u 1980-ima, ostaju reprezentativnim primjerom arhivističke obrade gradiva u iznimno zahtjevnim uvjetima, a sva dokumentacija i evidencije DAPA-e, na koje je rad skrenuo pozornost, zorno oprimjeruju ne samo stručne postupke nego i stručni razvoj samoga arhiva.

SAŽETAK

PRILOZI ZA POVIJEST FONDOVA DRUGE AUSTRIJSKE UPRAVE KOJI SE ČUVAJU U DRŽAVNOM ARHIVU U PAZINU

Rad se bavi poviješću fondova pazinskih, labinskih i porečkih kotarskih upravnih i s njima povezanih tijela iz razdoblja Druge austrijske uprave (1814. – 1918.) te rekonstruirala stručne postupke provedene u Državnom arhivu u Trstu (1927. – 1961.) i Državnom arhivu u Pazinu (1962. – 1990.).

Gradivo se tijela austrijske kotarske uprave po prestanku djelovanja njihovih stvaratelja nastavilo čuvati u pismohranama talijanskih potprefektura u Pazinu, Poreču i Labinu, sve do njihova ukidanja 1927. godine. Nakon 1927. godine prve je intervencije u ovo gradivo proveo Državni arhiv u Trstu. U prostorima samih ukinutih potprefektura provedeno je i dokumentirano odabiranje gradiva i izlučivanje, a potom su fondovi austrijskih kotarskih tijela Pazina, Labina i Poreča kao cjeline preseljeni u Arhiv u Trstu. Tijekom tršćanskoga skrbništva (1927. – 1961.) gradivo je osnovno evidentirano, bez daljnjih intervencija.

Po provedenoj restituciji arhivskoga gradiva između Republike Italije i Jugoslavije, gradivo austrijske kotarske uprave s područja Patina, Labina i Poreča dodjeljuje se u skrbništvo Državnom arhivu u Pazinu, a daljnja se obrada odvija u dvjema velikim i dugotrajnim fazama.

Prvu fazu čini osnovno sređivanje (1962. – 1982.), kojim je mlad i nedovoljno opremljen Arhiv nastojao prvenstveno osigurati neophodnu fizičku zaštitu gradiva, udovoljiti zahtjevima za evidentiranjem i podići razinu intelektualne kontrole nad gradivom koje je zadržalo strukture formirane 1927. godine.

U drugoj je fazi (1982. – 1990.), u skladu sa svim modernim stručnim smjernicama, provedena detaljna arhivistička obrada, koja je rezultirala cjelovitim preustrojem povijesnih struktura i ustrojem fondova kakvi su do danas.

Na temelju povijesne arhivističke dokumentacije rad objašnjava povijesne etape obrade i evidentiranja arhivskoga gradiva, uspostavlja i obnavlja pokidane evidencijske veze i tumači promjene u nazivu fondova, vremenu nastanka gradiva pojedinih fondova te promjene u strukturama samih fondova.

SUMMARY

CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF THE FONDS OF THE SECOND AUSTRIAN ADMINISTRATION KEPT IN THE STATE ARCHIVES IN PAZIN

The paper deals with the history of the fonds of the Pazin, Labin and Poreč district administrative and related bodies from the period of the Second Austrian Administration (1814–1918) and reconstructs the professional procedures carried out in the State Archives in Trieste (1927–1961) and the State Archives in Pazin. (1962–1990).

After the cessation of the activities of their creators, the material of the bodies of the Austrian district administration continued to be kept in the archives of the Italian subprefectures in Pazin, Poreč and Labin, until their abolition in 1927. After 1927, the first interventions in this material were carried out by the State Archives in Trieste. The selection and weeding of materials was carried out and documented in the premises of the abolished subprefectures, and then the fonds of the Austrian district authorities of Pazin, Labin and Poreč were moved as a whole to the Archives in Trieste. During the Trieste custody (1927 - 1961), the material was rudimentarily recorded, without further interventions.

Following the restitution of archives between the Italian Republic and Yugoslavia, the material of the Austrian district administration from the area of Pazin, Labin and Poreč was assigned to the State Archives in Pazin, where further processing was carried out in two major and lengthy phases:

The first phase consisted of the basic arrangement (1962–1982), during which the young and insufficiently equipped archives sought to ensure the necessary physical protection of the material, meet the requirements for recording and raise the level of intellectual control over the material that retained the structures formed in 1927.

In the second phase (1982–1990), in accordance with all modern professional guidelines, a detailed archival processing was carried out, which resulted in a complete reorganization of historical structures and the organization of fonds as they are today.

Based on historical archival documentation, the paper explains the historical stages of processing and recording of archives, establishes and restores broken recording links and interprets changes in the name/title of fonds, the time of creation of individual fonds and the structures of the fonds.

RIASSUNTO

CONTRIBUTI PER LA STORIA DEI FONDI DELLA SECONDA AMMINISTRAZIONE AUSTRIACA CHE SONO CONSERVATI NELL'ARCHIVIO DI STATO DI PISINO

L'oggetto del lavoro è la storia dei fondi degli organi amministrativi distrettuali di Pisino, Albona e Parenzo nonché di quelli ad essi correlati, risalenti al periodo della Seconda amministrazione austriaca (1814-1918) e ricostruisce le procedure professionali realizzate nell'Archivio di Stato di Trieste (1927-1961) e nell'Archivio di Stato di Pisino (1962-1990).

Il materiale degli organi amministrativi distrettuali austriaci, in seguito alla cessazione delle attività dei loro produttori, si conservarono negli archivi delle sottoprefetture italiane di Pisino, Parenzo e Albona fino al momento della loro soppressione nel 1927. Dopo il 1927, i primi interventi in questo materiale furono eseguiti dall'Archivio di Stato di Trieste. Presso le sedi delle stesse sottoprefetture sopresse fu eseguita e documentata la selezione e lo scarto, e quindi, i fondi degli organi distrettuali austriaci di Pisino, Albona e Parenzo, come unità, furono trasferiti nell'Archivio di Trieste. Durante la custodia di Trieste (1927-1961), con il materiale fu eseguita la registrazione basale, senza interventi successivi.

In seguito alla restituzione del materiale archivistico tra la Repubblica italiana e la Jugoslavia, il materiale dell'amministrazione distrettuale austriaca del territorio di Pisino, Albona e Parenzo fu assegnato alla custodia dell'Archivio di Stato di Pisino, mentre l'elaborazione successiva si svolse in due grandi fasi di lunga durata:

La prima fase consiste nella sistemazione basale (1962-1982), con la quale il nuovo e non sufficientemente attrezzato archivio ha cercato di garantire, in primo luogo, l'adeguata protezione fisica del materiale, di soddisfare criteri per la registrazione e di elevare il livello del controllo intellettuale sul materiale che ha conservato le strutture formate nel 1927.

Nella seconda fase (1982-1990), conforme a tutte le linee guida professionali e moderne, è stata eseguita un'accurata elaborazione archivistica che ha portato alla completa riorganizzazione di strutture storiche e all'organizzazione dei fondi che si è conservata a tutt'oggi.

In base alla documentazione archivistica storica, il lavoro spiega le fasi storiche dell'elaborazione e della registrazione del materiale archivistico, stabilisce e ricostituisce i collegamenti interrotti nella registrazione e interpreta i cambiamenti nelle denominazioni dei fondi, nel periodo della creazione dei singoli fondi e delle strutture dei fondi stessi.